

"מסך הברזל", שחצץ בין אירופה המזרחית לאירופה המערבית מסוף מלחמת העולם השנייה, הורם בשנת 1989 עם נפילתם של המשטרים הקומוניסטיים וסיומה של המלחמה הקרה. **בזמנים** חזרנו פעמים אחדות לשינויים הדרמטיים שהתחוללו מאז במדינות "הגוש המזרחי", באירופה ובעולם כולו – למשל, בגיליון 114 (אביב 2011), שמאמריו דנו באיחוד גרמניה ואיחוד אירופה. עם זאת, נפילת החיץ בין מזרח ומערב באירופה השפיעה לא רק על המציאות הפוליטית, הכלכלית והחברתית, אלא גם על המחקר והכתובה ההיסטורית בעולם האקדמי כולו, לרבות בישראל. כפי שמסבירה איריס רחמימוב בדברי ההקדמה שלה להלן, הייתה תקופה של שפל בלימודים רוסיים ומזרח-אירופיים באוניברסיטאות בישראל, בין היתר בגלל שנעלם הממד (והקסם?) של מאבק, ריגול ואיבה, שליווה את הסובייטולוגיה במערב במשך כמה עשרות שנים. אבל כיום נראה בבירור, כי ההתעניינות בקרב החוקרים הצעירים בישראל מתעוררת מחדש – הן בהיסטוריה הטרנס-סובייטית והפוסט-סובייטית, הן בתרבות הרוסית והמזרח-אירופית על רבדיה השונים והן ביחסים המורכבים בין יהודים למדינות ולחברה במרחב שמזרח לדנובה. הדור החדש של החוקרים נהנה מגישה חופשית יותר לארכיונים וכן ממתודות ואסכולות חדשות, המאפשרות בחינה תרבותית וחברתית מעמיקה שאיננה מושתתת רק על "קרמלינולוגיה" (כלומר, על בדיקה מיהם הניצבים על מרפסת הקרמלין בשעת המצעד הצבאי). הימים שבהם הגדרנו את הסובייטולוג (בהשאלה מדבריו של לורד ביירון על הפילוסוף) כמשול ל"עיוור בחדר חשוך המחפש כובע שחור שאיננו נמצא שם", חלפו ואינם.

אבל גם בימי המלחמה הקרה היו היסטוריונים של רוסיה ומזרח-אירופה בעלי שיעור קומה ומבט חודר, שאפשר להם לראות מבעד לזכוכית האפלה. אחד החשובים שבהם היה פרופסור מיכאל (מישל) קונפינו, שהלך לעולמו אשתקד. דיוקנו האינטלקטואלי של מישל קונפינו מצטייר בריאיון שערכנו עמו, שהתפרסם בגיליון 105 של **בזמנים** (חורף 2009) ובו גם פירוט של מחקריו וחיבוריו. רבים מאתנו היו תלמידיו: ממנו למדנו יותר מאשר מכל מורה אחר היסטוריה מהי והיסטוריוגרפיה מהי. הקפדנות, הדיוק, היושרה האינטלקטואלית המוחלטת, הנכונות לחזור ולבדוק משמעותם של מטבעות לשון שדופים, החובה להכיר היטב מחקרים בשדות היסטוריים אחרים, לבחון כל מגמה חדשה בעין

ביקורתית – את כל זאת למדנו מפיו, גם אם פנינו אחר-כך אל נושאים ותחומים רחוקים מן ההיסטוריה הרוסית של המאה התשע-עשרה. באחרונה, לאחר מותו, התפרסם קובץ חדש של מאמריו, רוסיה לפני "העתיד המזהיר" (*Michael Confino, Russia Before the "Radiant" Future: Essays in Modern History, Culture, and Society*, New York and Oxford: Bergham Books, 2011). בכרך זה כלולים כמה ממאמריו שפורסמו בעבר וכמה חדשים, וכולם מעידים על עושר ידיעותיו ועל כישורו לדון באותה מידה של עומק בתולדות הרעיונות והדימויים ובהיסטוריה חברתית, פוליטית וכלכלית.

אחת ממעלותיו של מישל קונפינו הייתה היכולת לראות את רוסיה ותולדותיה בהקשר העולמי ובהשוואה לארצות ותרבויות אחרות. יכולת זו באה לידי ביטוי מובהק במאמרו המובא בגיליון זה: לא זו בלבד שהוא עורך בו השוואה מדוקדקת בין העבדות בארצות-הברית לצמיחות הרוסית, אלא הוא אף מנתח את מידת הלגיטימיות ואת המשמעות של היסטוריה השוואתית. שאלות אחרונות אלה רלבנטיות כמעט לכל מחקר היסטורי: למשל, האם צריך ואפשר להשוות את הציונות לתנועות לאומיות אחרות? האם יש טעם להשוות את תקופת המקארתים בארצות-הברית באמצע המאה העשרים ל"ציד המכשפות" באירופה ובאמריקה בראשית העת החדשה? האם השוואות ממין אלה מולידות תובנות חדשות? המתח, בין הרצון להדגיש את הייחודי והמיוחד לכל תופעה היסטורית לבין הרצון לראות מכנה משותף אוניברסלי או קווי דימיון בין ביטויים שונים של ההווה האנושית, הוא מקור תמידי לפולמוס פורה בדיסציפלינה ההיסטורית.

מישל קונפינו היה ידיד אמת של כתב העת **בזמנים** מראשיתו. שנים רבות היה חבר במערכת או במועצת המערכת ותרומו כלה לא רק מאמרים פרי עטו, אלא גם חוות דעת, רעיונות ועצות נבונות. דמותו תחסר מאוד בנוף התרבותי בישראל ובעולם האקדמי של חוקרי רוסיה. בצער עמוק על דאבדו, אנו מקדישים את הגיליון הזה לזכרו.

***

לנוחות הקוראים, החלטנו להגדיל במקצת את הגופן שבו מודפסים הטקסטים **בזמנים**. אנחנו מקווים שתמצאו שינוי זה לטובה.